

PETRA

PREŠOV, ul. SRR 1

Obchod s cirkevnými potrebami
a kníhkupectvo má na sklade

Prot. doc. P. Aleš: Cirkevné dejiny	95,-
Trebník	40,-
Pravoslávny katechizmus (český a rus.)	10,-
Pravoslávny katechizmus (slov.)	9,-
Fencik: Liturgika (rus.)	3,80
Prot. B. Aleš: Liturgika (česká)	3,-
Patriarcha Alexij: Výbor z díla (český)	10,-
Patriarcha Sergij: O spasení (slov.)	10,-
Metropolita Nikolaj: Výňatok z diela	12,-
Prof. dr. Pružinský: Patrológia I. a II. diel	101,-
Metr. Jelevferij: Na Božej nive (slov.)	10,-
Cirkevné právo	37,-
Homiletika	10,-
Dr. Kačur I.: Stručný prehľad cirkevnej archeológie	15,-
Dr. Kernaševič: Pastorálka	18,-
Dr. Kernaševič: Všeobecný typikon	16,-
Praktický trebník	40,-
Teologický zborník II.	56,-
Základné bohoslovie	24,-
Obrázky „Pamiatka na sv. Prijímanie“	3,-
Nový zákon (cirk. slovanský)	50,-
Dr. Š. Balogh: Úvod do filozofie	10,-
Služebník (cirk. slovanský)	60,-
Istoriija pravosl. cirkvi (rusky)	4,-
Teologický zborník IV.	52,-
Dr. P. Kernaševič: Zrovnávacie bohoslovie	112,-

Budúce číslo vyjde 10. apríla 1975

Vydáva: Pravoslávna cirkev v Československu, Prešov, v CN Bratislava.
 Redakcia: Prešov, Slovenskej republiky rád č. 1, tel. 313 79. Vedie red. rada
 Vedúci a zodp. redaktor prof. dr. P. Kernaševič. Technický red.: prof. R.
 Ferenc. Vychádza 12-krát do roka. Tlačia Dukelské tlačiarne, národný
 podnik, Prešov. Ročné predplatné 12 Kčs, jednotlivé číslo 1 Kčs. Rozširuje
 PNS. Objednávky prijíma každý poštový úrad a doručovateľ. Zahranličnú ob-
 jednávku treba adresovať: PNS — Ústr. expedícia tlače, Bratislava, Gottwal-
 dovo nám. č. 48 — Povolné SÚTI 15/8 z 27. 12. 1972.

† ODKAZ SV. CYRILA A METODA

ROČNÍK XXI. — ORGÁN PRAVOSLÁVNEJ CIRKVI — č. 3/1975

Detská príloha nášho Odkazu

Milé deti, zdravím vás opäť rada s novou jarou.

V marci oslavujeme Medzinárodný deň žien. Nezabudli ste na svoje mamy? Veď mamičky sú základom rodiny a o jednej takej rodine, Bohu miléj, vám dnes porozprávam.

Dedko Čierny bol dobrý a statočný človek. Mal hlbokú vieru v Boha, pracoval od rána do večera. Najväčším jeho bohatstvom bola spokojnosť a dôvera v nebeského Otca, najväčším šťastím, ak mohol urobiť svojim vnúčencom radosť. Veď ich tak ľúbil!

Svojej dcére často hovorieval: „Vychovávaj svoje deti Bohu a rodnej zemi, veď si za ne zodpovedná!“ Dedkova dcéra bola dobrou mamičkou, a vnúčence? Tie dedka ľúbili, ako zvykli hovoriť „hneď za mamičkou“. Počúvali dedka a rodičov na slovo.

Od mamy rady prijali každé poučenie. Počúvali jej reči ako rozprávky a chceli počuť nové a nové. Od dedka zasa poznali už bibliu, evanjeliá, a od otecka dejiny svojej vlasti.

Dedko hovorieval svojej dcére, keď vnúčence odišli na prechádzku: „Základ musí byť rodina! Deti treba pripravovať na školu, ktorá si z nich vypestuje poriadne a dobré deti. Semienko musí však zasiať rodina“. A mamička súhlasila. „Áno, to je pravda. Treba však vychovávať nielen slovami, ale i vlastným príkladom. Láska a mier v rodine zapustia dobré korene i do detskej duše“.

Mali pravdu tí dobrí ľudia. Vyrástli im dobré deti, dobré vnúčatá. Keď boli dospelé, rady spomínali na mamine i dedove rozprávky a keď prišla tá smutná chvíľa a dedko zomrel a chvíľa ešte smutnejšia, keď zomreli i rodičia, zostal im po nich veľký poklad: dobrá výchova. Často sedávali a spomínali. Keď si nevedeli v niečom poradiť, často si spomenuli na niektorý z mnohých príkladov dedka Čierneho, v snách sa im zjavovala milá tvár mamičky, ktorá nevedela ublížiť a ku ktorej sa vždy mohli obrátiť s najväčšou bolesťou detského veku.

Milé deti, nezabúdajte, že vaše mamy majú svoje starosti, starosti doma i v práci, najväčšiu starosť však majú, aby vás dobre vychovali. Odvďačte sa im tak, že ich budete veľmi ľubiť, veď len duša čistá cíti krásu mamičkinho pohľadkania, cíti pádnosť poučenia a jeho pravdivosť, hoci nie vždy sa dečkám chce počúvať.

Ak teda budete dumať nad darčekom k MDŽ, najprv sa zamyslite nad sebou, nie je vo vás niečo, čo by sa dalo zlepšiť, zdokonaľiť, niečo, v čom by ste mohli vyhovieť maminým želaniam, urobiť jej radosť? Ale nie len 8. marca — dobré predsavzatie nech vám vydrží čím dlhšie, lebo tým dlhšie bude vaša mama šťastná a jej život sa premení na jeden dlhý a prekrásny sviatok.

Všetko najlepšie vašim mamičkám i vám praje

vaša teta Helena

„Neboj sa, Mária, lebo si našla milosť u Boha“ (Luk. 1, 30).

Pravoslávna cirkev svätá v priebehu roka často spomína úryvky zo života Matky Božej, Prečistej Márie. Vidíme ju pri jej narodení, keď jej rodičia Jáchym a Anna sa tešia a velebia Boha za jej príchod. Duchovne ju sprevádzame ako trojročnú do jeruzalemského chrámu, kde je obetovaná a daná do výchovy. Pozorujeme ju ako pätnásťročnú v nazaretskej izbičke pohlúzenú do modlitby a čítania sv. Písma, keď jej archanjel Gabriel zvestuje, že sa stane Matkou samotného Syna Božieho Isusa Christa. „Se raba Hospodňa...“ (Luk. 1, 38), odpovedala vtedy.

V duchu ju vidíme, ako sa skláňa nad maličkým Isusom v betlehemskej jaskyni a počúvame anjelský spev: „Sláva na výsosti Bohu a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle“ (Luk. 2, 14).

Potom niesla svoje Dieťa do chrámu, aby ho obetovala podľa starozákonného zvyku (Ex. 13, 2) a priniesla obeť očistenia (Lv. 12, 8; 5, 11). Potom ju sledujeme iba v utrpení, námahe, bolesti, keď najprv musí utekať do Egypta pred hnevom Heroda. Prešla potom trňovou cestou, keď sledovala svojho Syna pod krížom, aby videla o chvíľu Jeho sv. Telo ukrižované medzi nebom a zemou. Z neba prišiel a Zem, ktorej priniesol spasenie, mu pripravila „vdáku“ — kríž, utrpenie, bolesť, výsmech, potupu. Ešte vidíme stretnutie Spasiteľa s Matkou po vzkriesení a napokon sledujeme rozlúčku — nanebevstúpenie.

Tento život Matky Božej už v dobách apoštolských, najmä po jej Zosnutí, keď jej telo Syn vzal na nebo, sa tešil veľkej úcte a sláve.

Cirkev sv. ju povýšila nad cherubínov i serafínov a volá ju „Presvätou, Prečistou, Preblahoslavenou“. Niet azda stránky v našom Zborníku, kde by sa nespomínalo jej meno. Slúžia sa jej akafisty a molebeny. V molebene na stichirách sa spieva: „Všetkých trpiacich radosť, ukrivdených zástankyňa, živiteľka hladujúcich“ atď. V tretej stichire v molebenu sú slová: „Raduj sa... i neopalmaja kupino...“, čo značí voľne v slovenčine asi toľko, čo „teš sa, raduj sa, ker nespaliteľný“. Tieto slová pochádzajú z dávnej minulosti, zo Starého zákona. „Mojžiš prišiel k vrchu Božiemu, k Herebu. A ukázal sa mu anjel Hospodinov v plameni ohňa v prostriedku kra. A videl, a hľa, ker horel ohňom, ale ker nebol ohňom strávený... Mojžiš, Mojžiš! Nepribližuj sa sem! Zobuj svoju obuv zo svojich nôh, lebo miesto, na ktorom stojíš, je svätá zem...“ (II. kn. M. 3, 2–5).

K takému horiacemu kru svätí cirkevní spisovatelia prirovnávajú i Matku Božiu, Matku Isusa Christa. Ker bol predobrazom Matky Božej, ktorá v sebe nosila Syna Božieho, ale nebola spálená ohňom Božstva, pričom v našich dušiach rozohrieva oheň lásky k Bohu a k blížnemu.

Ten oheň lásky má byť večným, úprimným. O trvanlivosti lásky človeka k Bohu a jeho službe Bohu nás poučuje práve život Matky Božej, ktorý sa ponáša na ker, ktorý nezhorel. Lebo i jej materinská láska je trvalá, hrejúca, posilňujúca a ukazuje nám cestu spásy.

M. B.

Trojaké pukušenie

„Potom Duch vyviedol Isusa na púšť, aby Ho diabol pokúšal“ (Mat. 4, 1).

Zo samoty prišiel vodca izraelského ľudu Mojžiš, prorok Eliáš, Predchodca a prorok sv. Ján Krstiteľ; zo samoty vstupuje do verejného života i Spasiteľ náš Isus Christos.

V samote každý spriada svoje veľké myšlienky a zámery, dostáva posvätenie a silu, ktorá ho vzpružuje na veľké činy.

Božský Spasiteľ po svojom pokrstení na Jordáne sa utiahol do samoty, na púšť, aby sa štyridsaťdňovým pôstom pripravil na začatie veľkého diela — spásy ľudstva.

Púšť, kde sa Christos postil, leží podľa podania severozápadne od Jericha. Divé skaly boli útočišťom zveri, ako o tom krátko, ale výstižne hovorí sv. evanjelista Marek: „Žil so zverou a anjeli Mu slúžili“ (1, 13).

Syn Boží bol na tejto púšti vystavený pokušeniu diabla, ktorý hľadá každú príležitosť, aby stiahol do osídiení hriechu svoju obeť. V tomto prípade chcel využiť telesný hlad Spasiteľov.

Pokúšania Christa sa priamo dotýka Christovho mesiášskeho poslania. Bol to pokus zlého ducha, aby Syna človeka zvedol z cesty, vytýčenej Mu nebeským Otcom. Spasiteľ odrazil tento útok pokúšateľa, aby ukázal nám, kresťanom, ako sa máme brániť pred nástrahami zlého ducha.

V čom spočíva pokúšanie?

Je to prehnaná starostlivosť o telo. Dnes sa už nik nemusí báť, že zajtra nebude mať čo vložiť do úst. Žiadny, kto svedomite pracuje, nemusí sa báť hladu a biedy. Považujeme to za samozrejmú, ale v tom je práve to nebezpečenstvo, že mnohí doprajú svojmu telu viac, než môže zniesť. Človek

si tak sám škodí na zdraví, najmä pitím alkoholu, fajčením, prejedaním sa. Takýmto počínaním človek hreší proti zákonom Božím. Nič tak nehamuje duchovný vzlet, ako práve prílišná požívačnosť a málo striedmosti. Vojak v poli musí vedieť znášať hlad i smäd, a keď treba brániť vlasť, má chytiť zbraň. Vedec — geológ musí vedieť znášať zimu, aby dosiahol svoj vedecký cieľ, kozmonaut sa musí tiesniť v malom priestore, aby cvláadol v budúcnosti priestor veľký a splnil, čo sa od neho očakáva.

A čo kresťan? Nemá sa i on pripraviť na cestu najdlhšiu, na cestu do kráľovstva Božieho? Vedie tam cesta úzka — cesta cností, sebazapierania, služby Bohu. „Nie samým chlebom bude človek žiť, ale každým slovom, ktoré vychádza z úst Božích“ (Mat. 4, 4), — povedal Christos.

Iným pokušením je ľudská ctibažnosť a márnivá samofúbosť. Napriek určitej rovnosti medzi ľuďmi, predsa sa nájdú takí, ktorí v určitom momente začnú prejavovať nafúkanosť, začnú vyžadovať od svojich blížnych prehnanú úctu, domáhajú sa všade prednosti, stávajú sa pomstychtivými. *Krehký človek sa musí za každej okolnosti vyhýbať nebezpečenstvu ctibažnosti a hlúpeho povýšenia.* Nemá si namýšľať, že dosiahol bohvieakých úspechov, preceňovať sily, keď ich vôbec nemá. Taký človek má buď slabého ducha, alebo priamo znechucuje prácu v úzkom poli svojej pôsobnosti. Ženie ho to ďalej, stále vyššie. Je akoby na streche ohrámovej veže a namýšľa si, že všetko pod ním nič neznamená a že všetci sa mu majú klaňať. Porekadlo však hovorí, že ani jeden rebrík nesiahá po neho, vždy nasleduje pád. Tak tomu bolo i bude (Nero, Dioklecian, Napoleon, Hitler a im podobní).

Niekedy je človek pokúšaný hrabivosťou a panovačnosťou. I dnes sa možno obohatiť nezákonným spôsobom, ako čítame v súdničke o zlodejoch a mankároch. Niekedy možno nadobudnúť i moc. *Tak sa môže stať, že pokúšateľ postaví človeka na vysokú horu, ukazuje mu všetky kráľovstvá sveta, iba za jeho poklonenie sa, „lacné“ poklonenie sa.* Nikto na tomto svete nie je poistený proti takémuto pokušeniu, mnohí sa zlakomia na pozlátko a zlato prestanú vidieť. Ťažko sa vracajú späť k Bohu, k čistému ľudstvu, lebo nadutosť a pýcha držia človeka pevne.

Isus Christos po pokúšaní diablom povedal: „*Odiď, satan, lebo je nariadené: Pánovi, svojmu Bohu, budeš sa klaňať a len Jemu samému budeš slúžiť!*“ (Mat. 4, 11).

Prot. Michal Bega

„Čuj moju modlitbu, ó, Hospodine! Naslúchaj môjmu volaniu! Nemlč, keď slzy vylievam; lebo som hosťom u Teba, len pútnik, ako všetci moji otcovia. Privriež oči nado mnou, nech pookrajem, prv ako odidem a nebude ma viať!“ (Žalm 39, 13—14).

Nebolo na ňom žiadnej viny...

Isus Christos nemal žiadne hriechy ani mravné nedostatky, ale predsa bol prenasledovaný a odsúdený na smrť. Keď teda tvrdíme, že nebolo na ňom žiadnej viny, musíme to dokázať, a to najlepšie tak, že dáme prehovoriť tým, ktorí Christa dobre poznali.

To boli predovšetkým Jeho nepriatelia, farizeji. Tí si až veľa dali záležať na tom, aby Christovi mohli dokázať nejakú vinu. V otázke viny však farizeji mlčali. Nenašli ju a nemôžu Ho obviniť z hriechu. Raz sa Christos pýtal: „Kto z vás obviní ma z hriechu?“ (Ján 8, 46). A farizeji mu nemohli povedať ani o jednom Jeho previnení. Mlčali. Niečo také by bolo nemysliteľné, ak by boli vedeli o čo najmenej škvrne na charakte Isusa Christa.

Podobné vidíme i pri odsúdení Christovom. Farizeji Ho predviedli pred Pilátom a žiadali Jeho odsúdenie. Vášnivými hlasmi volali na Pilát: „Ukrižovať Ho!“ (Mat. 27, 23). Pilát bol presvedčený o Christovej nevine, preto sa ich pýtal: „Čože urobil zlého?“ Očakávali by sme, že farizeji teraz budú vyrukovať s obvineniami, ale, hľa, oni znovu kričia: „Ukrižovať Ho!“ Pravdaže, týmito slovami nepresvedčili Pilát o vine Isusa Christa. Pilát zo slabosti a bojzlivosti vydáva Christa, ale umýva si ruky a vyhlasuje: „Čistý som od krvi tohto spravodlivého“ (Mat. 27, 24). A tak sám sudca vyhlasuje odsúdeného Christa za nevinného.

Za nevinného vyhlasuje Isusa Christa i Pilátova manželka Claudia Procula. Tá mala v noci pred odsúdením Christa čudný sen, ktorý ju veľmi znekludňoval. Keď sa potom ráno dozvedela, v akej veci má jej muž vyniesť rozsudok, bola celá rozrušená a odkázala Pilátovi: „Nemaj nič s tým Spravodlivým! Lebo som mnoho vytrpela vo sne pre Neho“ (Mat. 27, 19).

Za nevinného vyhlasuje Christa i službukonajúci stotník, ktorý je nútený pri Jeho smrti zvolieť: „Naozaj, tento človek bol spravodlivý“ (Luk. 23, 47). Podobne hovoril i kajúci lotor pred svojou smrťou: „A my spravodlivo (trpíme), lebo dostávame zaslúžený trest za to, čo sme popáchali, ale Tento neurobil nič zlého“ (Luk. 23, 41).

Za nevinného vyhlasuje Isusa Christa napokon i zradný Judáš, keď vidí následky svojej zrady, ozve sa v ňom svedomie, predstúpi pred veľradu a povie: „Zhrešil som, zradiac krv nevinnú“ (Mat. 27, 4).

Z uvedených príkladov jasne vidieť, že najväčší nepriatelia Isusa Christa na ňom nevideli žiadnu vinu.

Ani Jeho najbližší priatelia nenašli na Christovi chybu. Apoštoli s Ním chodili tri roky, počúvali Jeho kázne, videli Jeho skutky. Napokon Ho vyhlásili za Boha a preukázali mu božskú úctu.

Keď sv. Peter pri bráne chrámovej uzdravil chromého človeka, vo svojej kázni o osobe Isusa Christa povedal Židom: „Vy ste zapredali toho Svätého

a Spravodlivého“ (Sk. ap. 3, 14). Vo svojom prvom liste zasa píše: „Vykúpení ste nie porušiteľnými vecami, striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou nevinného a nepoškvrneného Baránka“ (I. Ptr. 1, 18–19). A čoskoro potom píše: „On nikdy hriechu neučinil, ani lesti nebolo v Jeho ústach“ (I. Ptr. 2, 22).

Podobne rozpráva o Christu i Jeho miláčik, sv. Ján. Píše o ňom: „Keďže viete, že je spravodlivý, vedzte, že aj každý, kto činí spravodlivosť, z Neho sa narodil“ (I. Ján 2, 29).

Aj apoštol národov, sv. Pavel, píše: „Toho, ktorý nepoznal hriechu, urobil hriechom za nás, aby sme my boli v ňom spravodlivosťou, ktorá platí pred Bohom“ (2 Kor. 5, 21). Vo svojom liste k Židom sv. Pavel zdôrazňuje, že Isus Christos nám bol podobný vo všetkom, len v hriechu nie (Žid. 4, 15). Spomedzi všetkých jeho výrokov o Christovi najdôležitejšie sú však slová: „Takého veľkňaza sme aj potrebovali: svätého, nevinného, nepoškvrneného, oddeleného od hriešnikov a povýšeného nad nebesá“ (Žid. 7, 26.)

Citované slová jasne svedčia, že ani najbližší priatelia nenašli na Christovi žiadnu chybu. Tak sa stalo, že nepriatelia i priatelia Christovi sa zhodujú vo svojom úsudku, že Christos nemal žiadne hriechy ani mravné nedostatky, že bol svätý a dokonalý.

Kresťania a svet

Súčasný svet má voči nám, kresťanom, dvojaký vzťah: buď nás ignoruje, alebo ostro sleduje, ako naše kresťanské presvedčenie prejavujeme. Podľa evanjelia sme kresťanmi — soľou a svetlom sveta, preto pozorovanie našich skutkov, nášho života môžeme len privítať. Ak je v nás naozaj Boh, ktorého obraz v sebe nosíme, bude náš život svedectvom o Jeho láske, o Jeho vóli a o Jeho existencii.

Kedysi dávno som čítal rozprávanie jedného misionára, že v ďalekej Afrike bol veľký hlad. Zomierali starší i mladí. Jedného dňa stretla černoška, hladom úplne vysilená, so štyrmi deťmi, svoju známu, ktorá si niesla chlieb. V jej očiach svietila nádej na záchranu a rýchlo sa spýtala, kto jej dal chlieb. Táto odpovedala: „Biely Boh“, lebo jej chlieb dali na misionárskej stanici.

Táto odpoveď svedčí o tom, že každý dobrý skutok, ktorý urobíme z lásky k Bohu svojmu blížnemu, je v skutočnosti manifestáciou Boha, lebo Boh je láska. Černoška správne odhadla, že skutky milosrdenstva môže robiť len Boh. S týmto súhlasíme i my, lebo vo Svätom Písme je napísané: „**Bezo mňa nemôžete nič robiť**“. Človek, ktorý verí, miluje Boha a slúži mu, robí len to, čo Boh od neho žiada. Ak slúžime Bohu zo svojej viery, nádeje a lásky, slúžime vlastne blížnemu, teda ľuďom. **Pred posledným súdom budeme skladať účty zo svojej služby, ako o tom svedčí Kristus**, resp. Jeho slová zapísané v 25. kapitole Matúšovho evanjelia.

Na tomto svete sme vystavení oprávnenému súdu svojich blížnych. Dobrovoľne sme prijali kresťanstvo, a to nás zaväzuje, aby sme boli jeho dôstojnými reprezentantmi vždy, najmä v dobách ťažkých, spojených s rôznymi zápasmi sociálnymi, spoločenskými i hospodárskymi.

Černohorský pravoslávny vladyka a filozof Negoš napísal tento verš: „Nepadá sneh, aby zničil svet, ale aby každý živý tvor zanechal v ňom svoje stopy“. V snehu ľahko poznať stopu človeka, alebo zvieraťa. Každá je iná. A tak je to i v našom živote. I my zanechávame v ňom rôzne stopy, podľa ktorých sa ľahko spozná, kto aký bol. **Kresťania prvých storočí zanechali po sebe tak svetlé stopy, že sa s úctou obdivujeme ich viere a hrdinstvu lásky**. Práve podľa týchto stôp poznávame veľkosť ich kresťan-

stva. Nič neprekonallo ich vieru v Christa. O čo väčšie bolo zlo, o to väčšie konali dobro. **Vedeli, že zlo sa nedá odstrániť zlom. Zlo prekonáva len dobro. I naša pevná viera v život večný je svedectvom o konečnom víťazstve dobra**. Všetko toto je zhrnuté v Božej prozreteľnosti. Boh od nás žiada len dobro, chce, aby sme hladného nasýtili, smädného napojili, nahého obliekli, smutného potešili, chorého navštívili, žiada, aby sme stále konali skutky milosrdenstva voči všetkým ľuďom, aby sme stáli vždy na strane pravdy, bránili ju, nedali sa zviest' na zlú cestu a aby sme riadne plnili všetky svoje povinnosti. **Naše dobré skutky budú našimi stopami vo víre života**. Podľa týchto stôp svet pozná, že sme učeníkmi Christa, že sme tu boli a svedomite plnili vôľu Božiu.

Ako nás budú ľudia hodnotiť, to nevieme: **Dôležité je však, aby sme splnili to, čo od nás žiada Pán a aby nás On ohodnotil ako služobníkov dobrých a verných, aby každý z nás cítil, že je ozaj živým obrazom vždy a večné živého Isusa Christa**. Vedomie toho dodá každému potrebný pokoj, radosť a požehnanie pre život.

Št. Horkaj, duchovný:

Zo studnice našich svätých otcov

Účelom tejto rubriky je, aby sme poznali viac, než naši otcovia, aby sme lepšie poznali sv. pravoslávie a tých, ktorí obetovali svoje životy za pravoslávnu vieru a nebáli sa ani mučenia. Aby sme poznali lepšie všetko, čo je v našich starých knihách staroslovanských v našich chrámoch, aby sme lepšie pochopili tie myšlienky, ktoré sú skryté v našich starých piesňach, ktoré spievame pri našich bohoslužbách.

Ak človek prečíta knihu od rímskokatolíckeho kňaza, prof. monsign. F. Dvorníka „*Byzantské misie u Slovanů*“, Praha 1970, zistí, že v západných štátoch venujú veľkú pozornosť cyrilometodejskej otázke a veľmi sa o ňu zaujímajú, niekedy azda viac, než my sami, a predsa sv. bratia pôsobili na našom území. Spomína-

ný autor zasvätil tejto otázke celý svoj život, prednášal dlhé roky o tejto problematike na svetových západných univerzitách. Dobrý dojem a posilu nám dávajú i iné knihy, napríklad kniha, ktorá vyšla v Maďarsku „Byzancia a Maďari“ od Gyulu Moravcsika, člena Maďarskej akadémie vied. Píše o stykoch prvého uhorského štátu s byzantskou cirkvou, o existencii pravoslávnych monastierov, o pravoslávnych biskupoch a veniacich, po ktorých sa dodnes zachovali stopy.

V tzv. „minei obščej“ v tropare svätým vyznavačom spievame: „*Divi vosijavše pravoslavia, vse pohasivše zloslavie, pobiditelie pobidonosci byste, blahočestijem vsja obohativše, cerkov velmi ukrasivše, dostojno obritoste Christa Boha...*“. Preto je našou povinnosťou skutkami hlásať pravoslávie, spojiť učenie s praxou a dôstojne oslavovať Boha Otca, Boha Syna a Boha Ducha svätého.

Keď hovoríme o pravosláví, treba o samotnom slove niečo poznamenať. Zmysel a význam tohto slova každý dobre chápe: *pravoslávie je právo oslavovať Boha, pravá viera*. Toto slovo sa začalo užívať hneď v začiatkoch kresťanstva, keď sa začali vyskytovať rôzne bludy a slovo pravoslávie značilo pravú vieru, pravú cirkev. Napokon, keď roku 843 východné kresťanstvo zvíťazilo nad ikonoborcami a nad zvyškami iných bludov, bol ustanovený „sviatok pravoslávia“, ktorý sa svätí vždy v prvú nedeľu Veľkého pôstu. Tento hrdý a celkom odôvodnený názov naznačuje, že východná cirkev pravoslávna zachovala svoju pravú vernosť prvej cirkvi. *Tým nechce iné cirkvi vyhlasovať za bludárske, rozkolné, odpadlé, ani sa nechce deliť, ako sa to na adresu pravoslávnej cirkvi často hovorilo a písalo, iba zdôrazňuje, že nezavádza žiadne novoty teraz, ani v minulosti, ani nebude zavádzať, lebo rôzne novoty narobili veľa neprijemností a nedorozumení vo svete.*

Vo východnej, pravoslávnej cirkvi je sloboda a autokefália, čo značí samostatnosť cirkvi v jednotlivých štátoch, ak sú splnené podmienky troch biskupov.

(pokračovanie)

Literatúra:

Veľký služobník, Lvov, 1866

Nová stránka v histórii ekumenického hnutia

(pokračovanie)

Láska Božia je natoľko hlboká a široká, že my, ľudia, ju nemôžeme pochopiť, lebo prevyšuje rozum človeka. Boh je jediný bez hriechu a bez prinútenia dal sám seba na utrpenie. Všetko zlo, od sivorenia sveta urobené, vzal na seba. Svojím utrpením Pán vyliečil hlboké rady nevyliečiteľnej choroby našich hriechov. Je to nesmierne tajomstvo súdu Božieho nad ľuďmi. Boh zvíťazil nad zlom svojou obetavou láskou. „Otče, odpusť im“, — modlil sa za tých, ktorí Ho ukrižovali. Na nenávisť voči sebe odpovedal láskou; za utrpenie Jemu spôsobené — utrpením a prejavom obrovského milosrdenstva. Ale najväčšie utrpenie Christos nemusel znášať po fyzickej stránke, len po nej, ale od hriechov ľudí, hoci sám bol bez hriechu. Christos smútil, že Ho Otec opustil vo chvíli utrpenia, ale nereptal, len nežným hlasom zvolal z celého srdca: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“ (Mat. 27, 46). Taký bol pokorný, kým posledná iskra života zostávala v Jeho tele na kríži. Christos zomrel ako každý človek. Ale svojou smrťou prekonal smrť, ktorá nás držala v zajatí. Keby sme len mohli pochopiť v plnosti Božiu lásku k nám! Už nikdy by sme nezhrešili. Veď sme kresťania, nie sme svoji, ale patríme Tomu, ktorého sme deťmi. Podľa toho už nie seba žijeme, ale žijeme Christu...

Ap. Pavel napísal, že ten, kto je v Christovi, je novou tvárou. Ľudia sa po tej strašnej udalosti stali naozaj novými, stali sa synmi Božími. Odtiaľ pochádza naše hrdé meno „kresťan“, nesúce v sebe znak života, ktorý nepozná konca. V gréckej pravoslávnej cirkvi jestvuje obyčaj, keď dieťa nesú ku krstu, matka zostáva doma po 40 dní. V deň krstu sa dobre oblečie a čaká, kým dieťa prinesú z chrámu domov. Akonáhle vstupujú s dieťaťom do domu, matka padá na kolená, krstní rodičia odkrývajú dieťa, matka ho berie za pravú rúčku a s láskou ho bozká. Teraz ho prijíma, akoby z rúk Christových, lebo nesie už na sebe veľké dary sv. Ducha. Keď sme počúvali tento preslov, mnohí z nás plakali. Spomína sa v ňom rodičom, aby dlho neodkladali krst dieťaťa, aby nebolo dlho bez darov milosti Božej, ktorá chráni dieťa pred hriechom. V dieťati tak majú rodičia „kútik raja“ vo svojom dome, a ten kútik im pripomína stav prarodičov pred ich pádom do hriechu.

(pokračovanie).

(M. D.)

Posvätné obrady po smrti pravoslávneho kresťana

Do posvätných obradov, ktoré sa týkajú zomrelých, pravoslávna cirkev zahrnula všetko, čo urobila zvykom naša najnežnejšia láska k zosnulým, i to, čo nás učí naša najpevnejšia viera v ich posmrtný život. **Spomínané obrady môžeme rozdeliť na tie, ktoré sa týkajú tela, ktorému kresťania vzdávajú patričnú úctu preto, lebo bolo posvätené vodou pri sv. krste a po myropomazaní sa stalo chrámom svätého Ducha (1 Kor. 6, 19), prijímalo Telo a Krv Christovu.** Neskôr, keď zmení svoju podobu, vstane, aby sa spojilo s dušou, ktorá sa uberá nenávratnou cestou a potrebuje požehnanie i modlitby sv. cirkvi. Obrady, ktoré sa týkajú tela, sa skladajú z bezprostrednej prípravy na pohreb a z tých, ktoré samy pohreb sprevádzajú.

Obrady, ktoré sa týkajú duše, spočívajú v modlitbách a v spomienkach na zomrelých.

Príprava tela zomrelého na pohreb:

Príprava na pohreb už oddávna sa začínala tak, že telo mŕtveho umývali vodou (Sk. ap. 9, 37) a pomazávali voňavými olejmi, myrom, používal sa i balzám. Historik Nikifor spomína, že ostatky sv. Epifanija Cyperského, ktorý zomrel na lodi pri ceste domov z Konštantínopola, boli pomazané dokonca medom. Pohanía sa čudovali, že kresťania nenatierajú svoje telá ešte počas života myrom. Kresťania však s určitosťou túto obyčaj robili podľa príkladu Jozefa a Nikodéma, ktorí pomazali telo Isusa Christa (Ján 19, 39—40), pretože mali na zreteli slová Spasiteľove, vyslovené na chválu Lazárovovej sestry Márie, keď Mária sama pomazala myrom nohy Christove: „**Ona totiž, keď mi túto masť vyliala na telo, urobila mi to na pohreb**“ (Mat. 26, 12; Ján 12, 7).

Pomazané telo podľa židovského zvyku **obvíjali viacerými menšími plachtami a tvár zakrývali šatkou** (Ján 20, 6.), inokedy zasa celé telo obvíjali veľkou pláštenicou (plachtou). Takéto pláštenice svojho času vyhotovoval sv. Dionýz Alexandrijský na ostatky mučeníkov (Eusebij Kesarijský, Cerkovná istorija, kn. 7, hl. 10). Navrch pláštenice potom ešte zomrelého **oblekali do čistých, často i drahých šiat.** Obleky boli rôzne, záležalo často na štedrosti blízkych, alebo na zámožnosti zomrelých. Tak na Konštantína Veľkého bola oblečená imperátorská porfira a veniec.

Biskupov a kňazov oblekali do rúcha zodpovedajúceho ich hodnosti. Podklad pre takéto počínanie nachádzali dokonca v Starom zákone v pohrebe Nadava a Aviuda, synov Ánonových (Lev. 10, 5). Tak napríklad o sv. Petrovi Alexandrijskom vieme okrem iného i to, že mu pripravili veľký nezvyčajný pohreb a oblečúc ho do svätiteľského rúcha, posadili ho na katedru. Sv. Ján Zlatoústý hovorí dokonca o nových oblekoch, či obleku a dáva mu osobitný význam: „**My zomrelých oblekame do nového obleku a tým poukazujeme na nový oblek našej neporušiteľnosti**“ (1 Kor. 15, 35.). A oblečenie do rúcha zodpovedajúce postaveniu (sanu), ako poniektorí vysvet-

ľovali, malo pripomínať, že každý vstane z mŕtvych „**podľa svojho poriadku**“ (1 Kor. 15, 23).

Takto pripravené telo potom kladli na posteľ, alebo do rakvy a **upravili ho, alebo podľa cirkevného výrazu „oprjatuvali“.** Pritom najsamprv zatvorili zomrelému oči a ústa, podľa najstar. zvyku, zaužívaného takmer u všetkých národov sveta (Gen. 46, 4.). Takto ležiace telo vyzerá akoby iba tiško spalo. Sv. Ján Zlatoústý celý tento obrad opisuje takto: „**Zložia ruky, zatvoria oči, nohy zložia k sebe, umývajú, kladú do rakvy**“. V čase prenasledovania kresťanov snažili sa, aby všetky časti tela boli položené na svoje miesto. Tak napríklad ukladali odfaté hlavy, ruky i nohy.

Telo zomrelého ležiaceho v rakve potom zakrývali prikrývkou. Tak zlatá rakva Konštantína bola pokrytá porfírou a okolo rakvy horeli sviečky (Eusebij Kesarijský, Život Konštantína, kn. 4, hl. 66). Na čelo **nebožtíka dávali potom ešte veniec ako symbol neporušeného kludu, alebo, podľa mienky sv. Jána Zlatoústeho, ako symbol venca, ktorým Boh ovenčí toho, kto dovŕšil svoj pozemský boj víťazne** (Výklad na poslanie k Židom). Vence na hlavu dávali zvlášť dievčatám a nemluvňatám. „**Vestijana vlastnými rukami ozdobilu svätú hlavu Makriny**“, — rozpráva brat zomrelej, sv. Gregor Nisský. Sv. Ján Damaskin tiež píše, že čelo Bohorodičky bolo ozdobené vencom z kvetov.

Pohreb. Sám pohreb sa začínal vynesением zomrelého do chrámu, alebo do hrobu. Mŕtvolu vynášali príbuzní, či známi. Apoštola Pavla vynášali palestínski biskupi a ostatní biskupi vpredu niesli sviečky a lampy (bl. Jeroným, list 87). I sv. Makrinu vynášal Gregor Nisský s klérom. Treba povedať, že sviečky sa používali už pri pohrebe sv. muč. Cypriána. **Svetlo sviečok predpovedalo svetlo budúcej večnosti.** Bohu — vládcovi nad životom a smrťou — sa spaľoval tymián, ladan. Je možné, že tento zvyk sa rozšíril z doby spravodlivého Efrema Sýrskeho, lebo práve on vo svojom odkaze prosil, aby jeho telo neposýpali voňavými látkami, lebo je dôstojnejšie takéto látky spaľiť na slávu Božiu.

Robilo sa i posledné bozkávanie („poslednoje cilovanie“). Autor knihy o cirkevnej hierarchii hovorí, že posledný bozk po modlitbe nad zomrelým dával mŕtveму duchovný. Tento bozk bol bozkom pokoja a znamením rozlúčky rodných a dôkazom úcty ku kedysi posvätenému (pri krste) chrámu Ducha svätého. V tých časoch bolo zvykom bozkávať chrámové dvere pri vchode do chrámu.

Duchovný potom vylieval na zomrelého olej. Spomínaný autor knihy o cirkevnej hierarchii opisuje tento obrad a spomína olej, ktorým kresťania sa pomazujú pred sv. krstom, aby sa pripravili na duchovný boj, a vysvetľuje, že vylievanie oleja na zomrelého symbolicky značí, že tento boj sa skončil.

V hrobe telo mŕtveho ukladali tvárou k východu na znamenie druhého príchodu Isusa Christa. Spolu s telom sa dávali do hrobu i rôzne predmety,

ktoré symbolizovali stav zomrelého. Apoštol Barnabáš žiadal, aby ho počovali s Matúšovým evanjeliom. Keď pochovávali biskupov, dávali im do hrobu žezlá, mučeníkom ich krv v nádobe, alebo mučidlá, ktorými boli mučení.

I u nás kladú do hrobu k zomrelým rôzne nimi obľúbené predmety. Dávame im do rúk obraz Christa, či modlitebník, alebo sv. Písmo. U ruskej pravoslávnej cirkvi je zase zvykom dávať zomrelému do rakvy „rozlišaľnu molitvu“. Tento zvyk jestvuje u ruskej cirkvi od polovice XI. storočia. Ako prvý v tejto súvislosti sa spomína Simon, rodom z varjažských kniežat, ktorý prešiel z katolíctva na pravoslávie. Mal osobnú náchylnosť a vieru k prepodobnému Feodosiovi Pečerskému, poprosil ho, aby mu napísal ešte počas jeho života „rozlišaľnu molitvu“ a nakázal mu, aby mu ju položili do rakvy. Sv. Simon, biskup vladimírsky, v jednej zo svojich povestí o budovaní Pečerskej cirkvi, dodáva: „Odvtedy sa stalo zvykom dávať takýto list (modlitbu) zomrelým, predtým nikto iný nerobil toto v Rusku (na Rusi). Zomrelého dávali potom takto do hrobu, vykopaného v zemi na znak pokory i podľa slov Božích: „Zem si a do zeme sa navrátiš“ (Gen. 3, 19).

Pravoslávna cirkev tieto obrady zachovala až dodnes a takto pochováva zomrelých ako naši dávni predkovia. I toto dosvedčuje, že verne dodržiava ponechané nám dedičstvo.

Modlitby za zomrelých. Nesmierne veľký osoh dušiam zomrelých dávajú modlitby, ktoré sa za nich prinášajú v chráme. V knihách Makabejských čítame, že Juda Makabejský priniesol omilostivujúcu žertvu za hriechy ubitých vojakov (2 Mak. 12, 43). Teda vidíme, že za zomrelých sa modlili už v Starom zákone. Toto nezakazoval ani Christos, ani apoštoli a apoštolskí muži, ba naopak vo svojich prvých liturgiách skladali modlitby za všetkých, čo zomreli v nádeji vstať z mŕtvych pre život večný. K tomuto sa vzťahuje apoštolské prikázanie modliť sa jeden za druhého (Jak. 5, 16). a teda aj za zomrelých, lebo u „Boha sú všetci živí“ (Luk. 20, 38).

Modlitby za zomrelých sa začínajú bezprostredne po ich smrti, a to už od prvých dôb kresťanských. Už hneď po pripravení mŕtvol na pohreb slúžili sa „vseľnočné“ a panychídy. Od mŕtveho sa neodchádzalo ani vo dne ani v noci. Modlili sa a spievali žalmy s prípevom: aliluja. Žalmy sa vyberali rôzne. Ako rozpráva bl. Augustín, nad jeho matkou Monikou Evodij začal spievať. „Budem espevovať milosť a súd, Tebe, Hospodine, budem spievať žalmy“ (Žalm 100) a všetci v dome opakovali za ním. Apoštolské pravidlá (8, 40, 41) prikazujú: „Keď pochovávajú mŕtvych, sprevádzajte ich žalmami, keď verili v Boha, lebo „počestná pred Hospodínom smrť spravodlivých Jeho“ a znovu „Navráť sa, moja duša, na svoj odpočinok, lebo Hospodín učinil ti dobrodenie“ (Žalm 116, 6).

Telo zomrelého potom prinášali do chrámu a duchovný sa nad ním modlil a ďakoval Bohu, že urobil nebohého dôstojným zachovať si do konca

svojho života vlastnú vieru. Diakon potom čítal Písmo sv., najmä state, kde sa hovorí o vzkriesení mŕtvych. Spievali sa žalmy, spomínali sa svätí od začiatku sveta zomrelí a modlili sa k Bohu, aby odpustil nebohému jeho hriechy, by mohol prísť do lona Abraháma, Jakuba a Izáka. Pri liturgii za zomrelého sa potom dávalo posledné bozkávanie a so spevom mŕtveho odprevádzali k hrobu (Dionýz Areopagita — o cirkevnej hierarchii, kap. 7; Apoštolské pravidlá 8, 40—41). Nad hrobom bolo potom prednesené pochvalné slovo, alebo poučná kázeň. Hroby boli väčšinou v jaskyni, na poli, či v záhrade, ako napr. hrob Sára, Abraháma i Isusa Christa.

Spomienka, či pamiatka na zomrelých, má svoju tradíciu, miesto, presný rámec i svoje obrady už v prvých dobách kresťanstva.

Všade, kde kresťan chce, môže prinášať svoje modlitby za zomrelých k Bohu. Prví kresťania sa zväčša modlili za mŕtvych pri ich hroboch, ako o tom píše sv. Ján Zlatoústý, alebo v mučeníckych chrámoch, kde boli uložené pozostatky zomrelých.

Na mŕtvych sa modlitebne spomínalo tretí deň po smrti na pamiatku toho, že Isus Christos tretieho dňa vstal z mŕtvych, potom deviaty deň po smrti, na spoločnú pamiatku tých, ktorí zostali medzi živými a v nádeji, že nebohí budú prosíť deväť čimov anjelských. **Štyridsiaty deň — tzv. „sorkovina“ sa modlíme za zomrelých podľa starodávneho zvyku;** Židia oplakávali Mojžiša 40 dní. Výročie smrti — „rokoviny“ tiež spomíname modlitbami (Ap. pravidlá 8, 42).

Sv. pravoslávna cirkev má aj iné vymedzené dni, kedy spomína zomrelých, a to každú sobotu, kedy sa modlí za večný pokoj zomrelých do dňa všeobecného vzkriesenia. Okrem toho spomína spoločne všetkých praotcov, otcov, bratov, sestry, deti, blízkych i ďalekých po krvi, ale vlastných po viere. Na tieto modlitby cirkev určila ešte dve tzv. vselenské soboty, jednu pred sviatkom Zostúpenia sv. Ducha, druhú pred nedeľou masopustnou, keď si cirkev pripomína budúci strašný príchod Christov.

K týmto dvom tzv. rodiťským sobotám prav. cirkev dodáva ešte tretiu — Dimitrijevska, pred dňom veľikomuč. Dimitrija Sol. Táto sobota bola vyznačená na spomínanie vojakov padlých 8. marca 1380 na Kolikovom poli. Dnes však v túto sobotu spomíname a modlíme sa za všetkých vojakov, ktorí preukázali najväčšiu lásku k blížnemu a obetovali svoje životy pre naše šťastie a dobro svojej vlasti.

Treba poznamenať, že u nás poznáme dokonca päť zádušných sobôt, počas ktorých sa modlíme za zomrelých. Okrem toho je ešte zvykom 2. nov. prichádzať na hroby a tamto slúžiť za zomrelých spoločný parastas, alebo panychídy. Je to zvyk cudzí, prevzatý z katol. cirkvi, ktorá si v tento deň uctí a spomína zomrelých. Pre nás má tento deň význam iba v tom, že sa okrášľia hroby. Bolo by však podľa mojej mienky oveľa lepšie okrášľovať a čistiť hroby nie v jeseni, ale skôr v jari, a to pred prvou zá-

dušnou sobotou. Takto by potom cintoríny počas celého leta a jesene vyzerali ako dôstojné miesto odpočinku zomrelých.

Z pamätných dejov sú niektoré prijaté aj z pocitu lásky, i preto, aby pamiatka po zomrelých sa zachovala medzi živými. **S touto myšlienkou už od pradávna stavajú sa na hrobch pamätníky — náhrobné kamene.** Ako príklad nám slúži udalosť už z dôb patriarchálnych. Tak Jakub postavil pamätník nad hrobom Ráchel. (Gen. 35, 20—21). Neskoršie sa na pamätníky začali písať aj mená a od čias Konštantína sa namiesto pamätníkov na hroby kresťanov začali stavať kríže.

Inokedy za sa hroby pokrývali kvetami, čo sa tiež zachovalo až podnes. Za zomrelými začali nosiť smútok. Sv. mučeník Kiprijan poučuje: „Bratov sa nepatrí oplakávať, keď ich k sebe povoláva Boh... Sme presvedčení, že ich mestrácame, ale posielame ich pred sebou. Milšie je želať si zbližiť sa s nimi, ako ich oplakávať a neobliekať sa tu do čierneho, keď oni tam obliekajú sa už do bieleho.“

Pre blaho duše zomrelého dávali chudobným podporu, pomoc — „milostiňu“, lebo ona podľa slov proroka vykupuje hriechy (Dan. 4, 24; Sir. 3, 30). Tovit napomína svojho syna Toviju „Rozdávaj chleby tvoje pri hrobe spravodlivých“ (Tob. 4, 17.). „Ty chceš uspokojiť zomrelého? — hovorí sv. J. Zlatoústý, — čin milostiňu“. Za čias bl. Augustína pre chudobných prinášali na hroby zomrelých chlieb a mäso. Toto sa stalo tradíciou a tam, kde nie je chudobných, pozývajú známych, aby ich pohostili. V ruskej pravoslávnej cirkvi na pamiatku zomrelých najradšej prinášajú do chrámu tzv. kolivo. Je to pšenica uvarená s medom, ktorá pripomína budúce vzkriesenie mŕtveho. Lebo ako to zrno, aby vydalo bohatý plod, musí sa najprv v zemi rozložiť, tak i telo zomrelého sa ukladá do zeme, aby podľahlo rozkladu a v deň posledný vstalo pre život večný (1 Kor. 15, 36—38; Ján 12, 24). Med tu predstavuje sladkosť raja, večného šťastia, do ktorého sa ponáhľa rada duša každého veriaceho kresťana.

Podľa Pravoslávneho vestníku č. 9, Kyjev,
preložil L. Fedor, duchovný

„Ó, Hospodine, ktože smie byť hosťom v Tvojom stánku? Ktože smie prebývať na Tvojom svätom vrchu? Ten, ktorý bez úhony žije, čini spravodlivosť a vraví pravdu zo srdca; kto neutráha jazykom, nerobí zle inému, nekydá hanu na blížneho; kto zavrhuje podliaka a ctí si bohobojných; kto nezmení si prísahu, i keď má z toho škodu; kto peniaze si na úžeru nedáva a neprijíma proti nevinnému úplatok. Kto toto robí, neskláti sa nikdy“ (Žalm. 15, 1—5).

Poznajme našich svätých

Abo — mučeník, rodom z Arávie, Gruzíнец, za obrátenie sa k Christu a za vyznanie viery bol statý a spálený mohamedánmi v Tbilisi 8. januára 790, kedy spomíname jeho pamiatku.

Avvakum — meno značí v slovenčine „láska Božia“. Bol to ôsmy z dvanástich prorokov, Žid z pokolenia Simeonovho a prorokoval v dobe babylonského zajatia. Podľa slov sv. cirkvi prorok Avvakum „na Božej stál stráži“, „pochopil Boží príchod“ a „Christovo vzkriesenie zvestoval svetu.“ Zanechal po sebe knihu, kde je proroctvo o zajatí národa židovského a o zničení Jeruzalema Chaldejcami. Zomrel 600 rokov pred narodením Christa. Jeho pamiatku spomíname 6. júla a 2. decembra.

Agapia — z gréčtiny preložené „láska“, bola jednou z troch sestier, ktoré počestne žili pri meste Akviela (Ilýria). Za Diokleciána boli mučené. Mučenia boli sprevádzané zázračnými úkazmi, ale mučitelia ich nepochopili a Agapiu upálili r. 304. Telá Agapie a jej sestier pochovala sv. Atanázia Uzorešiteľníca. Agapiinu pamiatku spomíname 16. apríla.

Agafia — z gréčtiny „dobrá“ — bola to sv. mučenička rodom z Palerma na Sicílii. Od mladosti vyznávala kresťanskú vieru. Na príkaz panovníka, ktorý počul o jej kráse a bohatstve, ktoré zdedila po rodičoch, ju odvedli do mesta Katanu. Najprv ju po dobrom chceli odvrátiť od viery v Christa, potom ju mučili najhroznejším spôsobom. Bola potom vo väzení zázračne uzdravená apoštolom Petrom, ktorý sa jej zjavil, a tíško zomrela r. 251. Potom bol nad jej pozostatkami vybudovaný chrám, do ktorého sa utiahli počas soptenia Etny obyvatelia Katany, a nielen kresťania, a boli v chráme zachránení. Pamiatku sv. muč. Agafie spomíname 5. februára a 28. decembra.

Avda — značí preložené z chaldejčiny „sluha“. Bol to biskup mesta Suzy (Perzia), mučeník, statý mečom za spálenie pohanského chrámu r. 420. Spomína sa 31. marca.

Avghusta — z latinčiny „svätá“. Bola to kráľovná, manželka Maximina, ktorý ju dal stať spolu so sv. Katarínou. Spomína sa 24. novembra.

Avdelaj — bol Peržan. Počas prenasledovania Saporom v Perzii (341–44) za vyznávanie Christa bol statý spolu so 100 inými kresťanmi. Spomínáme ho 17. apríla.

Avdies — „sluha Christov“ z hebrejčiny, jeden z 270 mučeníkov za Christa, bol zajatý spolu s ostatnými perzským kráľom Saporom II. v rokoch 362–4 a za pevnosť vo viere bol mučený. Spomínáme ho 9. apríla.

Putovanie po pamätných miestach ZSSR

(dokončenie)

Monastier však zostal pravoslávny. V XVII. st. tu bola založená tlačiareň, jedna z najstarších na záp. Ukrajine. Roku 1618 tu vytlačili prvú knihu — *Zercalo bogoslovija* — od Cyrila Trankviliona Stavroveckého s protiuniatským obsahom, ale autor musel opustiť lavru a odišiel do mesta Rachmanova. Boj proti lavre neprestával ani zo strany poľskej šľachty. Prep. Jób preto požiadal o pomoc ruského cára Michala Feodoroviča.

V r. 1628 prep. Jób sa zúčastnil na Kyjevskom sneme, kde boli odsúdené uniatské pokusy na prestup do katolíckej cirkvi a schválená vernosť pravoslávii. Tento odkaz prep. Jóba — vernosť pravoslávii a bratstvu s ruským národom — sa stal základom života Počajevskej lavry. R. 1793 sa Volyn pripojila k Rusku a Počajevská lavra sa pričlenila k ruskej pravoslávnej cirkvi. V tom čase bola vybudovaná zvonica a sobor sv. Trojice. V Uspenskom sobore bol postavený ikonostas a zhotovená rakva na ostatky prepodobného Jóba.

V r. 1920–29 znovu nastali ťažké časy. Poľsko obsadilo Halič, a tým i lavru. Až po skončení druhej svetovej vojny r. 1946 na Lvovskom sneme nastali kludné časy i pre lavru. Uniatskí duchovní i veriaci sa vrátili do svojej pradedovskej pravoslávnej cirkvi.

Námestníkom lavry je teraz náš sprievodca d. o. archimandrita Jakov Pančuk. Žije tu 50 mníchov.

Vchádzame do lavry. Nikde nie je voľné miesto. Obrovské zvony lavry z 52 m vysokej zvonice oznámili prítomným, že nastal čas privítať Vysokopreosviateného metropolitu Nikolaja. Pridali sme sa i my do slávnostného sprievodu. Ledva sme sa dostali do Uspenského chrámu, kde mala byť sv. archijerejská liturgia. Spie-

Počajevská lavra: sprievod okolo chrámu s pláštenicou v deň sviatku Zosnutia Bohorodičky

val miešaný chór a chór mníchov. S metropolitom Nikolajom spoluslužilo 12 duchovných, na poprednom mieste i náš špirituál. Na záver Vysokopreosviatený vладыka Nikolaj pozdravil i náš kolektív, čo bolo pre nás veľkou čťou. Duchovní potom niesli pláštenicu Matky Božej, jej zázračnú ikonu a ikonu prepodobného Jóba v slávnostnom sprievode okolo chrámu. Dav pútnikov čakal na pokropenie svätenou vodou a na požehnanie, čo sa dostalo každému, i nám. My sme dostali od Vysokopreosviateného vладыky Nikolaja i prosforku s pečiatkou stopy Matky Božej.

Po slávnostnom obede sme si prezreli i ďalšie chrámy lavry, a to Svätotrojický a chrám sv. Jóba Počajevského, kde sme sa poklonili jeho ostatkom. V Uspenskom chráme sme pili vodu zo stopy Matky Božej a pobožkali zázračnú ikonu Počajevskej Matky Božej; v ten deň tak učinilo okolo 15.000 pútnikov. —

Tak sme fakticky skončili našu nikdy nezabudnuteľnú púť a návštevu u ruskej pravoslávnej cirkvi, lebo na druhý deň, 29. 8. m. r. sme sa rozlúčili so všetkými sprievodcami a 30. 8. sme už boli v Prešove.

V priebehu pätnásťdennej pútnickej cesty sme sa zoznámili so životom ruskej pravoslávnej cirkvi. Jej obrovské, veľkolepé po-

zlátene chrámy, ostatky svätých a množstvo krásnych ikon obrovskej hodnoty, to všetko na nás zapôsobilo ako duchovná radosť a útecha. Vzorné bohoslužby sprevádzané krásnym umeleckým spevom chórov monastierskych i študentských, zanechali v nás obrovský dojem. Udivil nás veľký počet veriacich prítomných na bohoslužbách, ktoré trvajú 3–4 hodiny, udivila a potešila nás zbožnosť ruských veriacich, ktorí od rána do večera navštevujú miesta, kde sú zázračné ikony a ostatky svätých, padajú na kolená a so slzami v očiach ich bozkávajú.

Ruská pravoslávna cirkev nám takto poskytla možnosť vidieť nielen svoje duchovné bohatstvo, ale i bohatstvo sovietskej ekonomiky, vidieť posledné výdobytky pracujúcich v technike, poľnohospodárstve, umení. Múzeá, pamätníky, Tretjakovská galéria a Kremľ — to sú doživotné spomienky.

Za všetko sme sa vrelo poďakovali. Sme radi, že nie sme sami, máme láskavú materinskú ruskú pravoslávnu cirkev. S nami je verný, mohutný priateľ — záruka mieru pre všetky národy sveta — Sovietsky zväz.

Náš zájazd do Sovietskeho zväzu bol neoceniteľným a bohatým darom k oslavám 30. výročia SNP, Dukliansko-karpatskej operácie a k 25. výročiu existencie Pravoslávnej bohosloveckej fakulty v Prešove.

mitr. prot. J. Iljuk,
špirituál PBF

Zo života pravoslávnych cirkví v zahraničí

Srbská pravoslávna cirkev

Jeho Svätosť German, patriarcha srbský, navštívil ruskú pravoslávnu cirkev a bol v dňoch 4.–12. októbra 1974 hosťom Jeho Svätosti Pimena, patriarchu moskovského a celej Rusi. J. Sv. patriarchu Germana sprevádzal metropolita metropolita Danilo, biskupi Jovan a Stefan, archimandrita Milutin Stojadinovič, rektor bohosloveckého seminára v Sremských Karlovciach, protodiakon Džordže Žunič a Mirčeta Stankov. Súčasne s patriarchom a jeho sprievodom pricestoval i protojerej Vasilij Tarasjev, správca podvorí moskovskej patriarchie v Belehrade.

V Moskve na letisku Šeremeťjevo privítali vzácnu návštevu Jeho Sv. patriarcha Pimen, metropoliti Alexij a Juvenalij, arcibiskupi Pitirim a Jonatan, biskupi Germogen a Chryzostom, archimandrita Makarij, prot. Serafim Sokolov a za vládny výbor pre

cirkevné veci ZSSR Viktor N. Titov a Michejev, ďalej radca juhoslovanského veľvyslanectva v Moskve Borislav Milošević a prvý tajomník veľvyslanectva Božidar Vujisić a iné osobnosti. Delegácia bola ubytovaná v hoteli „Ukrajina“, kde bolo prvé priateľské stretnutie pri večeri. Delegáciu tu privítal patriarcha Pimen slovami „Dobro došli, Vaša Svätosť“, bratia archijereji a všetci naši drahí hostia“.

Návšteva mala veľmi priateľský charakter v duchu slov Písma sv.: „Hľa, aké krásne, aké milé je to, keď bratia žijú pospolu!“ (Ž. 133, 1). Delegácia srbskej pravoslávnej cirkvi navštívila chrám Vzkriesenia v Sokolníkach, kde sa poklonila vzácnej ikone Iverskej Matky Božej. K duchovenstvu a veriaciom tu prehovoril patriarcha German o bratských vzťahoch obidvoch pravoslávnych cirkví. Toho istého dňa si prezreli i galériu Andreja Rubľova.

Na recepcii, ktorú usporiadal patriarcha Pimen, okrem iného povedal: „Ceníme si vysoko priateľské vzťahy medzi našimi pravoslávnyimi cirkvami a národmi. Spolupracujeme na medzipravoslávnych vzťahoch, na ekumenizme všetkých cirkví, na prehĺbovaní našej kresťanskej lásky k celému svetu. Želáme si všetci, aby priateľstvo našich národov, našich bratských cirkví, priateľstvo medzi Juhosláviou a Sovietskym zväzom bolo trvalé...“

Patriarcha German okrem iného povedal: „Vyjadrujem hlbokú vďaku za Vašu lásku k nám, za Vaše slová, plné lásky. Sme u vás už piaty raz, štyrikrát som navštívil Jeho Svätosť Alexija — nech mu Pán Boh dá blažený a večný odpočinok. Mám pocit, ako by som kráčal k nebu. Stále silnejšie cítim, že tvoríme jednotu, že i naše národy sú si veľmi blízke. Pevne verím, Vaša Svätosť, že pod Vaším vedením ruská pravoslávna cirkev zaznamenáva veľa úspechov vo svojej šľachetnej práci doma i v zahraničí. Teším sa z Vašich úspechov, z Vašich krásnych chrámov, miest a dedín. So želaním a modlitbou k Bohu prosím, aby priateľstvo našich veriacich, našich národov bolo trvalé“.

Patriarcha German odslúžil večerné bohoslužby 5. X. m. r. večer a 6. X. sv. liturgiu v Bohojavlenskom chráme za účasti patriarchu Pimena a biskupov oboch cirkví. V tomto chráme prehovoril k veriaciom patriarcha German o tom, že medzi žiakmi sv. apoštolom rovných Cyrila a Metoda boli i predkovia Srbov a na Balkáne našli ich žiaci útočisko, ochranu a možnosť pokračovania v práci sv. bratov. Vďaka účinkovaniu týchto žiakov už r. 1219 sa náš rodák stáva prvým našim arcibiskupom. Je to sv. Sáva. Hoci náš ľud trpel pod cudzou nadvládou, sv. Sava ho neopúšťal. Ľud sa za neho modlil k Bohu a Matke Božej. A vidíte, som tu, medzi vami, náš národ žije, rastie, je slobodný, hoci veľa vy-

trpel a bol ponižovaný. Historicky je dokázané, že od zrodu našej srbskej pravoslávnej cirkvi dodnes bolo zničených tritisíc chrámov a kláštorov a to len preto, že nepriateľ vedel dobre, že ľud chráni svoju vieru, jazyk, obyčaje, svoje meno, svoju národnosť. Chrámy a monastiere boli pre národ útočiskom.

Delegácia srbskej pravoslávnej cirkvi navštívila 7. X. m. r. Zagorsk, kde sa v lavre poklonila pozostatkom sv. Sergija.

Dňa 9. X. navštívila delegácia Leningrad, Leningradskú duchovnú akadémiu, chrámy a pamiatky. Po sv. liturgii metropolita Nikodim okrem iného povedal: „Christos povedal, že nám dáva nové prikázanie, aby sme sa vzájomne milovali. Tá láska nás spája, tá láska Vás i priviedla do Leningradu“. Patriarcha German odpovedal: Prinášame vám pozdrav od jedného národa, na počet malého, ale veľkého podľa viery, úcty, lásky. Vieme, ako trpelo vaše mesto, koľko tu bolo ľudských obetí. I náš národ trpel, ale ani v najťažších podmienkach neopustil vieru v Boha, Jeho silu a pomoc. Želáme vám mier, ktorý dal Hospodin: „Mier svoj vám dávam“ (Ján 14, 27).

Rektor Duchovnej akadémie, biskup Meliton, otvoril slávnosť zasadnutia akadémie a odovzdal slovo metropolitovi Nikodimovi, ktorý potom slávnostne vyhlásil za člena Leningradskej akadémie patriarchu Germana a odovzdal mu diplom.

Dňa 10. X. m. r. navštívila delegácia Pskov a Pskovo-pečerskú lavru, kde bola privítaná metropolitom Joanom, prezrela si prekrásny monastier a vykonala spoločné modlitby.

Nasledujúceho dňa sa konala v Moskve recepcia na juhoslávanskom veľvyslanectve za účasti srbskej delegácie a sprevádzajúcich hostiteľov — ruskej pravoslávnej cirkvi, patriarchu Pimenta, metropolitu Nikodima, Alexija, Juvenalija, arcibiskupa Jonatana, Pitirima a Vladimíra, biskupa Chryzostoma a inšpektora Moskovskej duchovnej akadémie archimandritu Alexandra. Veľvyslanec, pán Milorad Pešič, delegácie obidvoch cirkví pozdravil a okrem iného povedal: „Verím, že táto návšteva má veľký význam nielen pre obidve cirkvi, ale aj pre priateľstvo medzi národmi Juhoslávie a ZSSR“. Na pozdrav odpovedali obaja patriarchovia. Toho istého dňa a v tom istom zložení boli prijatí p. Kurojedov, predsedom vládneho výboru pre náboženské záležitosti, kde zotrvali v priateľskom rozhovore.

Dňa 12. X. 1974 po srdečnej a dojemnej rozlúčke delegácia srbskej pravoslávnej cirkvi odletela do vlasti.

(Glasnik, časopis srbskej pravosl. cirkvi, č. 11/74)

Zo života prešovskej eparchie

▲ VÝZNAMNÁ CIRKEVNÁ SLÁVNOSŤ V PREŠOVSKOM CHRÁME

Dňa 12. februára uplynulo 25 rokov od vysvätenia terajšieho pravoslávneho katedrálneho chrámu sv. Alexandra Nevského v Prešove.

Už teda celé štvrtstoročie uplynulo odvtedy, čo sa pravoslávni veriaci mesta Prešova a okolia majú kde schádzať na svoje bohoslužby a modlitby, pretože dovtedy sa schádzali len v provizórnej modlitebni na hlavnej ulici a na ul. Partizánov. Na dvojročnej namáhavej práci pri výstavbe chrámu sa obetavo zaslúžili svojou prácou a finančnou podporou všetci pravoslávni veriaci Prešova bez rozdielu národnosti pod vedením architekta d. o. archimandritu Andreja (Kolomackého), ktorý t. č. ešte účinkuje napriek svojmu vysokému veku v pravoslávnej cirkevnej obci v Rumburku v Čechách. Dňa 12. 2. 1950 zišli sa mnohí veriaci, aby boli svedkami slávnostného vysvätenia chrámu, ktoré vykonal vtedajší metropolita Jeleverij za účasti metropolitu krutického a kolomenského Nikolaja, hosťa sesterskej ruskej pravoslávnej cirkvi.

V nedeľu 9. 2. 1975 sme si na túto udalosť spomenuli pri slávnostných bohoslužbách v našom chráme. Tieto bohoslužby odslúžili: Presvietený vladyka Nikolaj, biskup prešovský, za spolusluženia prešovského duchovenstva. Na týchto slávnostiach sa zúčastnil Preosvietený Sava, biskup černivecký a bukovinský, a d. o. jeromonach Antonij z Krasnojarska ako hostia ruskej pravoslávnej cirkvi. Množstvo veriacich si s dojatím vy počulo pozdravné slovo Preosvieteného vladyku Nikolaja, ktorý vyzdvihol veľké skutky budovateľov a udržia vateľov chrámu vtedy i dnes, ako sa chrám rozšíril, ako skrášnel a koľko veriacich ho s láskou navštevuje. Napokon Preosvietený vladyka predstavil prítomným Preosvieteného vladyku Savu, poďakoval mu za jeho účasť a za spoločné modlitby na našich cirkevných slávnostiach a poprosil ho, aby sa modlil k všemohúcemu Bohu spolu so svojimi veriacimi za nás a za rozkvet našej cirkvi. Preosvietený vladyka Sava sa poďakoval za milé prijatie u nás a sľúbil, že bude vo svojich modlitbách za nás stále prosiť Boha o spokojný život našej pravoslávnej cirkvi a prešovskej eparchie a za jej rozkvet. Po oficiálnych prejavoch „mnoholitstvia“ našim cirkevným predstaviteľom, hosťom, duchovenstvu a veriacim, udelil Preosvietený vladyka Sava prítomným svoje arcipastierske požehnanie.

Vysviacka

V nedeľu dňa 9. 2. 1975 v prešovskom katedrálnom chráme bol **vysvätený br. Michal Kuruc**, absolvent PBF, Preosvieteným vladykom Savom, na **diakona**.

Archijerejská sv. liturgia

Preosvietený vladyka Nikolaj, biskup prešovský, odslúžil dňa 15. 2. 1975 archijerejskú sv. liturgiu pri príležitosti sviatku Stritenia Isusa Christa. Po sv. liturgii vykonal posvätenie sviečok. Kázeň na tému sviatku predniesol d. o. prot. Roman Ferenc.

R. F.

Preosvietený vladyka Sava a novovysvätený otec diakon.

Preosvietený vladyka Sava a Preosvietený vladyka Nikolaj na konci sv. liturgie pozdravujú veriacich.

Medvedzie: pravoslávne deti po prvej sv. spovedi 1974.

Zaujímavosti zo sveta a z domova

● SVETOVÁ RADA CIRKVI má teraz 267 členských cirkví. V poslednom čase sa k Svetovej rade cirkví prihlásila indonézska protestantská cirkev nazývaná Simalungun (asi 100 000 členov), ďalej africká cirkev Zaire — Cirkev svetla (100 000 členov) a japonská pravoslávna cirkev (asi 25 000 členov). Tým sa zvýšil celkový počet členských cirkví SRC na 267.

● CHIROMANTIA A PEDOMANTIA?

Jedným z najstarších spôsobov veštenia je chiromantia — veštenie z rúk podľa čiar na dlani. V našom storočí závratného pokroku však niektorým šarlatánom v západných krajinách už chiromantia nestačí. Talianka Silvia Natali objavila „pedomantiu“ — veštenie podľa čiar na chodidlách. Signora Natalini je zamestnaná vo veľkom milánskom kaderníctve a nie bez úspechu ponúka tieto služby zákazníkom. Veštkyňa tvrdí, že do tajov pedomantie ju vraj

zasvätil akýsi múdry starec z Bangi v Rovníkovej Quinei.

● POVÁŽLIVÝ VZOSTUP SPOTREBY CIGARIET V ČSSR — oznámila ČTK. V správe sa hovorí, že od roku 1946 sa v Československu takmer strojnásobil predaj cigariet. V roku 1972 sa u nás predalo na 27 miliárd cigariet. V prepočte na jedného obyvateľa vrátane detí to je asi 1900 kusov. Inými slovami, denne pripadá viac ako päť vyfajčených cigariet na každého obyvateľa našej vlasti. Spotreba cigariet má trvalo vzostupnú tendenciu. Prírastok fajčiarov nepripadá v súčasnosti už na dospelých mužov, ale predovšetkým na ženy a na mládež. O tom, ako fajčenie nepriaznivo ovplyvňuje zdravie občanov, hovoria fakty, obsiahnuté v niekoľko sto vedeckých publikáciách. Otravné je napr. zistenie, že v ČSSR má fajčenie na svedomí asi 30—40 tisíc úmrtí ročne, čo je asi jedna pätina všetkých úmrtí.

Zo života michalovskej eparchie

Prijatie:

● Dňa 9. 1. 1975 uskutočnilo sa na Ministerstve kultúry SSR v Bratislave prijatie zástupcov pravoslávnej cirkvi. Za michalovskú eparchiu sa prijatia zúčastnil Preosvietený vladyka Cyril, biskup michalovský.

Archijerejské bohoslužby:

● Dňa 1. januára 1975, v deň sviatku Obrezania Isusa Christa a Nového roku, Preosvietený vladyka Cyril, biskup michalovský, odslúžil slávnostnú archijerejskú sv. liturgiu v miestnom katedrálnom chráme v Michalovciach za asistencie d. o. Štefana Horkaja, predstaveného katedrálného chrámu v Michalovciach. Slávnostnú kázeň na tému sviatku predniesol d. o. Štefan Horkaj. Po ukončení sv. liturgie bol odslúžený ďakovný moleben, po ktorom Preosvietený vladyka Cyril predniesol otcovský a láskyplný novoročný pozdrav a po myrovaní udelil veriacim svoje arcipastierske požehnanie.

● Dňa 6. januára 1975, v deň sviatku „Bohojavenia“ — Pokrstenia Isusa Christa, Preosvietený vladyka Cyril odslúžil archijerejskú sv. liturgiu v katedrálnom chráme v Michalovciach za spolusluženia d. o. Štefana Horkaja, ktorý tiež predniesol kázeň. Po ukončení sv. liturgie Preosvietený vladyka Cyril vykonal posvätenie vody, pozdravil veriacich pri príležitosti významného sviatku duchovnej radosti a udelil im svoje arcipastierske požehnanie.

● Nový rok v Košiciach: dňa 1. januára 1975 navštívil pravoslávnu košickú farnosť d. o. prot. Ján Choma, predseda misijného odboru, a spolu s d. o. prot. Antonom Podhajeckým a správcom miestnej farnosti d. o. Michalom Spišákom vykonal slávnostnú sv. liturgiu. Vo svojom príhovore povzbudil veriacich vo vytrvalosti pri konaní dobrých skutkov.

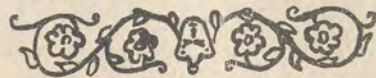
Archijerejská vizitácia:

● Dňa 28. januára 1975 navštívil pravoslávnu farnosť vo Falkušovciach a dňa 30. januára t. r. pravoslávnu farnosť v Markovciach Preosvietený vladyka Cyril v sprievode d. o. prot. Jána Chomu a d. o. Juraja Capa. Vizitácia bola vykonaná zo služobných a konsolidačných potrieb. Vzácní hostia si pri tejto príležitosti prezreli sv. chrámy a farské budovy na spomenutých farnostiach a mali pohovory s duchovnými a niektorými kurátormi týchto farností.

Revízia hospodárenia:

● Dňa 21. januára 1975 bola prevedená revízia hospodárenia na pravoslávnej farnosti v Cejkove, okr. Trebišov. Revízia bola prevedená z poverenia Preosvieteného vladyku Cyrila kompetentnými pracovníkmi michalovskej eparchie na čele s d. o. prot. Jánom Chomom, účtovníkom ER Michalovce.

(M. S.)

PRAVOSL. BOHOSLOVECKÁ FAKULTA OZNAMUJE:

Podmienky prijatia na PBF v Prešove na šk. rok 1975/76
Pravosláv. bohoslovecká fakulta v Prešove prijme na šk. rok 1975/76 uchádzačov o štúdium na tejto fakulte za týchto podmienok:

- a) Do jednoročného prípravného kurzu pri PBF môžu byť prijatí uchádzači, ak majú aspoň 17 rokov, ktorí nemohli ukončiť strednú školu 2. cyklu.
- b) Do 1. ročníka PBF môžu byť prijatí uchádzači, ktorí majú úplnú strednú školu s maturitou.

Vlastnoručne napísanú žiadosť treba zaslať na adr.: Pravosl. bohosl. fakulta, ul. Slákovičova 23 080 80 Prešov. Priložte tieto doklady:

1. krstný list, 2. posledné šk. vysvedčenie, 3. lekárske vysvedčenie o zdravotnom stave, 4. životopis v dvoch vyhotoveniach, 5. odporúčanie miestneho duchovného.

Žiadosti sa prijímajú do 30. apríla 1975. Prijímacie pohovory sa budú konať na dekanáte PBF, o čom bude každý uchádzač zvlášť vyrozumý.

Dekanát PBF.

NA NAŠU PRAVOSLÁVNU CIRKEVNÚ TLAČ DAROVALI TITO DARCOVIA:

Anna Janisková, Kojšov, 50.— Kės, čitatelia z Lastomíra: Mária Širochmanová 20.—, Mária Pikulová 20.—, Zuzana Kločanková, 20.—, Juraj Kločanko 20.—, Helena Bindasová 12.—, Ján Senič 10.—, Ján Hric Ag. 20.—, Ján Koščo Br. 20.—, a Zuzana Tomašová 20.—. Ďalej: rodina Repášska, Šamudovce, 75.—, rodina Andrejová, Šamudovce, 10.—, Peter Šimko, Vislava 100.—, Pravoslávny farský úrad Bardejov Kės 500.—, Bohuznáma zo Stropkova Kės 20.—.

Všetkým úprimným darcom a podporovateľom našej cirkevnej tlače zo srdca ďakujeme. Mená ďalších priaznivcov uverejníme v budúcom čísle nášho časopisu.